

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. *nr. 2.*Fylke: *Troms.*

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: *Oppskrifta gjeld:
Gjærbog*Emne: *Løysbransport.*

Bygdelag:

Oppskr. av: *Kaarebjernes,*Gard: *Sundvoll.*(adresse): *Kaistad.*

G.nr.

Br.nr.

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Etter det eg minnest frå barnesåra.
- B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1.

På dei mindre gardane eller småbruka (den gongen husmannspl.) bar dei inn høyet. På dei større gardane køyrte dei høyet på sladar, meir under 4.- Utmarkslåtta var meir vanleg i åra ikr. siste hundreårsskifte enn seinare. Det var i vår bygd berre dei mindre bruka som måtte nytte utmarkslåtta. Utmarkslåtta var her på ei fjelløy, Grytøya, det var fjell-liene under toppane Stortussen og Litjetussen. Denne utmarkslåtta gjekk føre seg slik: I godversdagar ~~bar~~ fode folk dit på båtar som var så små at dei kunne tenne dei, drage dei på land, eller i serskilt fint vær la dei ligge for dregg frå landet eit stykke. (Var det aller så lite drag av havsjø, tungalda, var det uråd å lende "i fjellet"). 2. Graset blei slått og ført til heimstaden ferskt, på båt. Men det var stor transport med graset før ein fekk det så langt. Etter det var slått og raka saman, blei det lagt i sloger. Til sloga brukte dei passeleg stor bjørk, la henne på bakken og la graset oppå, så mykje som terrenget og tilhøva elles gav høve til. Surra så sloga med eit par tog, og så drog ein sloga etter bjørkeleggen, eller og med tog som var fest der. I unnabakke ~~og~~ gjekk sloga av seg sjølv, men måtte alltid vere styrt av dei som følgde med. Gjekk ho seg fast, og det hende ofte i dette steinfulle landet, og i skogen, så var det ikkje alltid lett å få ho fram att. Men elles gjekk sloga lett i bratta, og bakken var etterpå så oppfila at det mest var uråd å føte seg der ~~oppå~~. I andre fjell-lier var det meir ope lende, og ein kunne bruke snørsekker til å sende graset i til fjøra. Desse snørsekkene måtte stappast godt, dess betre

dei var stappa, dess fastare dei var, dess betre gjekk dei og dess mindre høve var det til at dei rende seg fast i ulendet. Fjellet er fleire stader så bratt og harså lite unnlenda at ofte gjekk sekkehe beint på sjøen. Så var det då å karre dei i landså meste sjøvøta rann av dei før ein tok dei i båten.-- Men i normale høve måtte ein opne sekkene nettsom ein "opna" sloga og leggje graset i bærer og bere det i båten. Til dette nytta dei bærband, vanleg tjukt iltog, la det dobbelt, og då var kunsten å ~~ik~~ leggje "beint i berra", var ho skakk ilagt, kunne ho "reng" seg før ein kom i båten med ho. Det var gjerne to som hjelptest om å legge i berra og få ho på skuldra til han som bar. Tyngst var det å reise seg med berra, då var det om hjelpesmannen kunne halde godt opp=under, til ein kom seg på føtene.-- Eg har endå minne om deite slitsame arbeidet med å bere rågras, det leita på kreftene å kome seg fram gjennom ulendet med ei tung og stor bære, så selletampar og bukseknappar spratt, og skjorter rivna, og det kanskje endå blei sårt over skuldra etter bærbandet, som endå kunne springe, nettopp der endane kneip i bukta av bandet. Topp (bendel) av ung bjørk var stundom brukt, eg veit far nytta det. Dei "tok ikkje på" slik på oksla som vanleg tog. Men det kjem meg føre at berrane då var mindre enn med togband.-- Høysloging og rågrasbering var det tyngste med utmarkslåtta. Snopaste transporten var med snøresekk. Dei var av hamp (brukt fiske=lina) og forma slik at dei mest råd er likna ei kule når dei var fylt, så dei lettare skulle "gå".-- Graset blei som før sagt ført til heimstaden rått. Det galdt då å få mest mogleg med seg kvar dagen ein var på fjellslåtta. Dei tok graset i båten, det dei hadde slått og fått til havs for kvar dagen. Men var det godversrid (langvarig godver) kunne dei og drive på og slå og rake saman i større dungar eit par dagar, og så hente graset andre eller tredje dagen og føre det heim i ein større båt.-- Dei skipa inn i båten helst med flo sjø, og det galdt og å kome til heimstøa eller landingsvorren, landingsberget, med floa, så båten med farm kunne flyte åt. Stundom låg berrane lagt i båten så ein lett kunne ta dei oppatt. Eller sekkene, som ein baksa i land, og eit par mann/bar opp. Men til vanleg var gjerne rågrasfarmen godt ihopsigen, så det var eit heilt bask å toge laust det grove fjellgraset, og leggje det i bærbandet.-- I seinare tid serleg har dei sjølv sagt

også nytta hestar til oppkøyringa av rågrasfarmen, der hest er å få.

3. Som ein skjønar av dette, blir det ikkje tale om late høyet stå ute i stakk og førest heim på vinterføre. Men i mange andre bygder er sjølv sagt det det vanlege, der utmarkslåtta går føre seg på "landan stad" c: landfast med heimstaden, og framkomsten kan gjerast landvegen. Dei fleste stader nordpå nyttar dei vinterføret til førsla heim, av høy som er stakka, eller står "i stakk".

4. For ei 50 år sidan nyttast endå høyslede til innkøyring av tørrhøyet. Det var ein vanleg slede, med bjørkedrag under. Den siste som nytta denne meir primitive reidskappen, la tørrhøyet på sleden utan å nytta grindar, som på vanleg vogn. Dei laga store "kjemer" (av å kjeme høyet, c: med høyriva småkarre høyet, så det låg jamt og samla utan å ry for mykje av under køyringa). Når så lasset var fullt, la dei høytanga over. Det var ei lang bjørkesula, med eit tvertre smetta inn på suleendane og festa der.

Toget frå tanga gjekk under sleden (eller vogna) og blei smetta inn på tvertreet og etter ei veldig hard stramming, fastgjort med krysskast i tvertreet atter over lasset. Toget kalla dei reip, eller og jørret, det heiter endå "å jørre eit lass" (gyrda, sml. den nordnorske uttalen av børr, ei, byrd).

Grindane har brigda seg på vogna i dei siste tiåra. Før var det meir lik ein kasse, med bord langsetter og tvert etter, 4 - 5 etter så høg grinda skulle vere (mest lik den grinda dei endå nyttar til heimkøyring av torv). Men ved sida av ei slik til høykøyring har dei og nytta ei meir elastisk grind, så å seie, med oppståande spildir på sidene, i sume høve og av tjukk galvanisert streng. Dermed kan grindene gje etter for hard pakking, ein kan få lassa godt fylte med god trækking. - Dei vanlege tørrhøyllass var vel rekna til ei lo vekter (1 vekt = 20 kg.) Seinare, med meir opparbeidd og slettare slåttemark, har lassa auka, så det er vanleg med ca. 300 kg. i lasset.

5. Ved sameige blei gjerne høyet delt i børrer, og byta på den måten. Eg tenkjer serleg på 2 øyar, under Sør-Leirvåg og Nord-Leirvåg, dei heiter begge Litjøya. ~~Der~~ for oppsittarane ein dag på ettersommaren og hausta. Det var gjerne berre mann og kone som var med på Litjøya, og slåtta var ikkje større enn at dei gjorde seg ferdige innan kvelden.

